הלכות חליצה ויבום

ילקוט יוסף

מתוך ילקוט יוסף, מאת הרב יצחק יוסף.
הטקסט נלקח מאתר «ילקוט יוסף חינם – האתר להפצת יהדות» (yalkut.info).
זכויות היוצרים על הטקסט שמורות לבעליהן. הקובץ נועד ללימוד בלבד ואינו למכירה.
geulaquiz.com

הלכות חליצה ויבום

א אשה שנפלה לפני אח בעלה ליבום, והיבם עדיין לא נשוי, ורוצה לקיים מצות יבום, וגם האשה רוצה להתייבם להקים שם למנוח, לדידן מצות יבום קודמת למצות חליצה, ועל בית הדין להתיר להם להנשא. ואף על פי שהגרב"צ עוזיאל והגרי"א הרצוג זצ"ל, כתבו תקנה מהרבנות לאסור גם על הספרדים ליבם, אלא לחלוץ, כדי לאחד את הספרדים והאשכנזים לעם אחד. הנה אין כל תוקף להסכמתם נגד דעת מרן השלחן ערוך בפרט כאן בארץ ישראל אתרא דמרן, ואדרבה יש לעודד ולחזק מנהג הספרדים לקיים מצות יבום כהלכה, שחליצה במקום יבום לאו מצוה היא, כדאיתא ביבמות(כא.).

[יביע אומר חלק ו' חאהע"ז סימן יד. וחלק ח' אהע"ז סימן כו. ושם הסכים לבית הדין בתל אביב-יפו להרשות לקיים מצות יבום].

ב אין צריך לקרוא את הבן הבכור של היבם והיבמה על שם המת. [יביע אומר ח"ה חיו"ד סי' כא אות ב' ובמילואים דף ש"נ סע"ב].

ג אף על פי שמצות יבום קודמת לחליצה, לדעת רוב הפוסקים ומרן השלחן ערוך, חלילה לחוש למה שאומרים המוני העם שכאילו נשקפת סכנה ח"ו למי שחולץ ליבמתו, שאין אלו אלא דברי מינות, שכל מצות התורה מביאים לחיים נצחיים בעולם הזה ובעולם הבא. דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. ומכל שכן להפוסקים שאומרים שמצות חליצה קודמת למצות יבום. וברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו בחוקים של אברהם אבינו, שבשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל, זכו בניו לחליצה, כמ"ש במדרש (בראשית רבה פר' מג סי' ג). ועל ידי החליצה תנוח נפשו של הנפטר בגן עדן, כמבואר בזוהר. והוא יהיה מליץ יושר על החולץ שמקיים מצוה כמאמרה. ושומר מצוה לא ידע דבר רע. [יביע אומר ח"ד חלק אבן העזר סימן טו].

ד במקום שאין בית דין בקי לעשות חליצה כדת, וכן אם היבם איטר רגל שצריך לחלוץ בבת אחת משתי רגליו, ואי אפשר ליבמה לעשות כן להיותה צעירה לימים, וקיים חשש פן תהיה החליצה פסולה ותצטרך לחזור על כל האחים, אם מותר לייבם אותה על מנת שיגרשנה בגט לאחר מכן, כשהיבם והיבמה שניהם מסכימים לכך. העיקר לדינא שכל שהודיעה מראש שעל דעת כן הוא כונסה, אין בזה חשש כלל לבני גרושת הלב. [יביע אומר ח"ה סי' יח. ושם האריך בדברי הפוסקים אם אין כאן משום בני גרושת הלב, מאחר שדעתו לגרשה, ודעת הרדב"ז ח"א (סי' תנז) שאין ליבמה ע"מ לגרשה אא"כ יגמור בדעתו שאם תתעבר מביאתו לא יגרשנה. וכ"כ בשו"ת קרית חנה (סי' טו). אך לדינא כל שהודיעה מראש שעל דעת כן הוא כונסה אין בזה חשש לבני גרושת חלב. וכמ"ש הפרישה והגט פשוט, ותנא דמסייע להו רבינו אברהם מן ההר בפירושו ליבמות (לז:). וכן פסק בשו"ת אדמת קודש ח"א (סי' נ) להתיר בנ"ד ליבם ע"מ לגרש. וכ"כ הבית שמואל (ר"ס קעד). ושם אות ז פלפל אי אמרינן כל שאינה עולה לחליצה אינה עולה ליבום].

ה בחורה פנויה שנשתדכה לבחור אחד פנוי, ונתעברה, והצהירו שניהם בפני בית הדין שממנו היא הרה, והתירו להם להנשא זה לזו כדמו"י, ואחר הנישואין ילדה לו בן, ואחר כך מת הבעל, והשאיר אחריו את הבן, ויש לבעל אח בירושלים, ופסקו בביה"ד האיזורי שהאשה זקוקה לחליצה מאחי הבעל, על פי המבואר בש"ע (סי' קנו סעיף ט), דאמרינן שמא כמו שזינתה עם זה זינתה עם אחר, והאח מסרב לחלוץ לה, העיקר לדינא שכיון שהיתה האשה משודכת לו כשנתעברה ממנו, ולא דיימא מעלמא, אינה צריכה חליצה, ויש להתיר את האשה להנשא בלי חליצה, דשדינן לולד אחר הבעל בודאי. [יביע אומר ח"ז חאהע"ז סי' כד].

ו בענין מי שבא מחו"ל לארץ ישראל, ולא הוחזק באחים, ואמר בפני עדים שאחיו וכל משפחתו נספו בשואה, ונפטר בלי זש"ק, יכולים להתיר את אשתו להנשא, ואין לחוש שמא נשארו לו אחים במקום מולדתו. [יביע אומר חלק ז' חאהע"ז סימן כה. ושם אות ד' הביא מחלוקת באיש שבא ממדינה אחרת, אם נחשב כדין לא הוחזק באחים, או דילמא שדוקא כשנולד כאן ואנו מכירים את משפחתו, ולא ידענו כלל שיש לו אחים, נקרא לא הוחזק באחים, משא"כ כמי שבא ממדינה רחוקה. ושם אות ב בדבר יבמה לשוק אם נחשב כדבר שבערוה. ואפי' לדעת המהרי"ט אלגאזי שבכל דבר שבערוה, לרבות בחליצה ויבום, צריך להחמיר ככל הסברות, מ"מ מודה הוא שבמקום עיגון מורינן להקל. הילכך יש להתיר את האשה להנשא].

ז בענין חליצה, שיש שני אחים, הגדול נשוי, והצעיר רווק, והם מבני עדות המזרח, מי מהם עדיף שיחלוץ, העיקר לדינא שהגדול שהוא נשוי עדיף מהצעיר שהוא פנוי, ולכן יחלוץ גדול האחים, ומשתריא לעלמא. [יביע אומר חלק ז' חאהע"ז סימן כא].

ח מי שנפטר בלי זרע של קיימא, ולו שני אחים, הגדול נשוי והוא מוכן לחלוץ, והקטן רווק אבל נמצא בעיר אחרת, ולא ידוע אם יסכים לחלוץ, שהויי מצוה לא משהינן, והגדול שהוא נשוי חולץ מיד. [יביע אומר חלק י' חאהע"ז סימן נ עמוד תנב. ושם בענין הזמנת מקום החליצה ללא נוכחות היבמה, ובדין דחיקת רגלי היבם בקרקע, אם הוא מן התורה].

ט אשה שבעלה נפטר, ובסוף שנותיו אמר שהבת של אשתו איננה בתו, כי הרופא אמר לו שאינו יכול להוליד, וגירשה כדת, ונשא אשה אחרת, ולבעל הזה אחים במדינת הים, ואין האשה השניה יכולה לנסוע אליהם לחלוץ מחוסר אמצעים כספיים. יכולים להתירה בלי חליצה. [יביע אומר חלק ט חאהע"ז סימן לה עמוד תט].

י אשה שנפלה לפני יבם מומר כופר בעיקר, ונעשה לקומוניסט שאין לו דת, והבעל היה חולה בריאות באופן אנוש בעת הנישואין, ומת בתוך שנת הנישואין, שיש כאן טענת מום במקח. שאילו ידעה האשה שהוא בסכנת מות לא היתה נישאת לו, והוא שעת הדחק ובמקום עיגון גדול, כדאים הם הפוסקים המקילים להתירה ללא חליצה. [יבי"א ט' חאהע"ז סימן לו עמו' תיג. ושם אות י' הביא מ"ש בזה הרדב"ז. ושם עמוד תטו בהערה כתב לבאר, שמרן הב"י שכתב דברים בוטים נגד המתירים, הוא רק באשת מומר שנפלה לפני יבם כשר, אבל בנפלה לפני יבם מומר, הרי כמה גדולים התירו אותה בלי חליצה, וגם מרן סובר שאם נישאת לא תצא. ושם אות ו, שאין הבדל בזה בין מומר שהמיר דתו לדת אחרת, למומר כופר בעיקר, וע"ע ביבי"א שם סי' לז עמ' תכ, שהביא הסכמת שני גדולים להתיר ג"כ את האשה בלי חליצה, ופלפל בדבריהם. הסביר דעת מרן הב"י בשם רבו מהר"י בי רב, שזיקת יבם מומר אינה אלא מדרבנן, ולכן אם נישאת בלי חליצה לא תצא. וכן פירש המבי"ט דעת מהר"י בי רב. וכ"ד המהר"י מינץ שזיקת יבם מומר רק מדרבנן. וכ"פ הרמ"א בסתם, והמהרי"ט צהלון. והרא"ם. וכתב מהריק"ו שכן דעת רוה"פ. וכ"כ עוד גדולים].

יא אשה שנישאת בנישואין שניים לאדם שנתברר שלא היה לו כח גברא, ובטרם נישואיה שאלה אותו אם הוא בריא כהלכת גוברין יהודאין, (מפני שסבלה מזה מבעלה הראשון, אשר גם הוא היה בכלל ישען על ביתו ולא יעמוד), ואמר לה שהוא בריא כדרך כל הארץ, ואח"כ נתברר שלא היה לו כח גברא, וגם היה חולה במחלת סרטן הריאות, ובתוך שנה לנישואיהם נפטר לעולמו. ונפלה לפני יבם רשע שאינו מוכן לחלוץ לה, אלא אם כן תתן לו תרקבא דדינרי, מה שאין לה, והעלה להתירה לעלמא ללא חליצה. [יביע אומר ח"ט חאהע"ז סימן לח עמוד תכ].

יב אשה שעלתה מחו"ל לארץ ישראל, והופיעה בפנינו עם שתי נשים שהעידו שמת בעלה בעיר יאסי(רומניה), ושהניח אחריו שתי בנות אשר עלו ארצה, האחת גרה בפתח תקוה והאחת בחיפה, ונפשה של המבקשת בבקשתה לאפשר לה להנשא ביום שנקבע לנישואיה בתחלת שבוע הבא. העיקר לדינא שהנשים נאמנות להעיד שבעלה המנוח הניח זרע של קיימא, ואין צורך לעדים כשרים לכך. וכל שכן בזמנינו שאין יבום כלל אצל שכנזים, אלא חליצה, וכמ"ש האחרונים. [יביע אומר חלק י' חאהע"ז סימן לט עמוד תנא].

יג אם האח הגדול הוא מחלל שבת בפרהסיא, והאח השני ירא ה', יש להעדיף שאת החליצה יעשה האח שהוא ירא שמים, אפילו שאינו האח הגדול.

יד אשה שבעלה נפטר ולא הניח אחריו בנים או בנות, והאשה זקנה ואינה חפצה להינשא, אינה צריכה חליצה, ואין לחוש בזה למה שאומרים שנפש הנפטר אינה באה למנוחה בלא חליצה, שכל זה כאשר האשה חפצה להינשא, דבזה האחים של הנפטר צריכים לחלוץ לה כדי להתירה לעלמא, אבל אם אינה חפצה להינשא אינה צריכה חליצה. [כן הורה מרן ראמו"ר שליט"א בתשובה לשאלה הלכה למעשה. וכדעת החתם סופר בתשובה].

טו יבמה שלא רצה היבם לחלוץ לה, וחיתה חיי אישות עם ישראל אחד, ואחר ששילמה כסף ליבם חלץ לה, ובאה להנשא עם אותו ישראל שחיתה עמו. וביה"ד פסק כדברי הרמ"א (סי' קנט סעיף ג)שאסורה לבועל. והאשה הגישה ערעור באומרה שלא ידעה חומרת האיסור, ומבקשת להתירה לאותו ישראל שחיתה עמו. העיקר לדינא להתירה בשעת דחק כזו. וכמ"ש אחרונים רבים. [יביע אמר חלק ט חלק אבן העזר סימן כז]

טז כשיש שעת דחק גדולה אפשר להקל לעשות חליצה בתוך ג' חדשים לפטירת הבעל, דהוי כדיעבד, ואם נשאר היבם לאחר שלשה חדשים טוב שיחזור לחלוץ לה. [יביע אומר חלק ט' חלק אבן העזר סימן כח]

יז על בית הדין להזמין מקום לחליצה, ואין צריך בדוקא להזמין מקום לחליצה יום קודם, אלא אפשר להזמין גם ביום החליצה, זמן מה קודם החליצה. [יבי"א ח"ג חאהע"ז סימן כג. והוא כמ"ש מהרש"ל בים של שלמה. וכ"כ הלבוש, והב"ח. וכ"כ הכנה"ג (בסדר חליצה אות יג) שאם לא קבעו מקום ביום שלפניו, טוב לעשות ההזמנה ביום החליצה בשחרית, מלקבוע בליל החליצה. וכ"כ בשער אשר קובו (סי' נא), שהואיל והיה החולץ חולה, עשו החליצה בביתו של החולץ, ועשו ההזמנה והחליצה בו ביום, שלאחר חצי שעה מההזמנה נעשית החליצה. וזה שלא כדברי מי שהחמיר בזה. ושם הביא מקור להרמב"ם שאין ההזמנה מעכבת, ופלפל אם ההזמנה מה"ת או מדרבנן, ואם יש לחוש לדין ברירה כשהיה ספק לדיינים באיזה יום יעשו החליצה].

יח אם נאנס אחד מן הדיינים ולא הופיע בחליצה, בטלה ההזמנה שנעשית עמו, וצריכים לעשות הזמנה אחרת. ובאופן כזה יכולים לעשותה ביום החליצה כאמור לעיל. וכן אם נתחרט היבם מלחלוץ, ולאחר מאמצים מצד בית הדין הסכים לחלוץ, שיש אומרים שבטלה ההזמנה שנעשית מקודם, יחזרו ויקבעו מקום לחליצה חצי שעה קודם החליצה, כך שההזמנה והחליצה יעשו בו ביום.[יביע אומר ח"ג חאהע"ז סי' כו אות ז].

יט בשעת הדחק מוטב לעשות ההזמנה של החליצה ביום חמישי, והחליצה בערב שבת, מלהזמין ולחלוץ ביום חמישי. מפני שיש מי שמחמיר שלא לעשות ההזמנה והחליצה בו ביום, ואילו לעשות חליצה בערב שבת אין שום קפידא, [וכמ"ש הב"ח (בחו"מ סי' ה) שאם אין הדיינים עצמם טרודים בהכנת צרכי שבת, שיש להם בני בית שיכינו צרכי שבת, מותר לכתחילה לדון בערב שבת, כשבעלי הדין באים מעצמם, וכ"כ עוד הרבה אחרונים]. ומיהו אם קשה הדבר לדיינים להתכנס במיוחד לצורך החליצה בערב שבת, רשאים לעשות ההזמנה והחליצה ביום חמישי, זו אחר זו, וכנ"ל. [יביע אומר חלק ג' אבן העזר סי' כו אות ח].

כ יבם שנבדק אם הוא איטר רגל, כדי לקבוע אם לחלוץ בימין בלבד או לא, ונמצא שתמיד עוקר רגל שמאל תחלה, וכשנשאל על כך, השיב, שכן הרגילוהו בבית הספר להתעמלות, וכן בצבא, לעקור רגל שמאל תחלה, יש להקל שיחלוץ ברגל ימין בלבד, מכיון שעקירת רגל שמאל תחלה אינה אומרת שהוא איטר, שאין זה אלא מחמת שהורגל כן בהתעמלות ובצבא. [יביע אומר ח"ב אהע"ז סימן כ'. וע"ע בח"ה סי' יח אות א. ושם האריך בדין חליצה בשמאל].

כא יבמה שבאה לחלוץ והיא בימי נדתה, אף על פי שבשעת החליצה היא נוגעת בשוקו של היבם, אין לחוש לכך, שהואיל ולרחוקה קא אתי, לא חיישינן לשמא יבואו להרגל עבירה, ומה גם שרבים מצויים באותו מעמד, והיא שעה מועטת, ואין יצר הרע מצוי לאותה שעה. [וכעין מ״ש בתוס׳ (סוכה מז:) בשם הירושלמי. וכ״פ בשו״ת תעלומות לב ח״ד (סי׳ י) שאין להקפיד בזה. וגם לא ראה לרבנים שקדמוהו שהקפידו על כך. ע״ש] **ומכל מקום כיון שיש אחרונים שהחמירו בזה שלא לעשות החליצה בימי נדתה, טוב לחוש לזה היכא דאפשר בנקל להמתין עד תום ימי ספירתה וטבילתה, אם אין חשש שהיבם יתחרט.** [יביע אומר ח״ב אהע״ז סימן יט].